Svar, på Herr Biskop Celsii Tal, af Akademiens Direktör, Herr Johan Henrik Kellgren

Bokutgåva

Texten ingår i *Svenska Akademiens Handlingar Ifrån År 1786. Första delen*, s. 134–140. Tryckt hos Carl Deleen och J.G. Forsgren, Stockholm 1801.

SVAR,

*på Herr Biskop***Celsii***Tal, af Akademiens Direktör, Herr***Johan Henrik Kellgren.**

Min Herre!

Aflägsenheten af den ort, hvars yppersta själavård Eder är anförtrodd; er ömhet, edert nit i detta vigtiga kall, som ej tillåta Er att utan oro någon dag vara skild ifrån edra andeliga barn, eller dem att utan saknad umbära närvarelsen af en älskad öfverherde: dessa skäl sammanlagda med afseendet på er höga ålder, som både tarfvar och förtjenar hvila, hade snart betagit Akademien allt hopp, att någonsin i sitt sköte få mottaga en ledamot, hvars namn henne tillhört från dess första stiftning.

Ännu högre föremål hafva brutit dessa hinder, alla skyldigheter vikit för den, att lyda eder Konungs kallelse till påstående riksmöte, att här med de öfriga edra församlade medbröder dela Hans faderliga vård och bekymmer om sina undersåtares väl, lätta de tyngder som ännu trycka Hans krona, och undanrödja de hinder en omild himmel lagt emellan Hans önskan och höjden af vår lycksalighet. Så vigtiga föremål hafva kräft eder närvaro. För dem har Ni nöjd gått att glömma edra år och uppoffra eder ro. De hafva ock sedan så upptagit er tid, så ensamt tillegnat sig edra ljus och eder stämma, att vi, som trott alla hinder till ert mottagande försvundna med afståndet som skilde er från hufvudstaden, hafva ej utan otålighet dag ifrån dag sett uppskjutas det ögonblick, som från allmänna omsorger skulle föra er i vår åsyn.

Alla de egenskaper, som hvar för sig gifva rätt till ett rum i detta Samfund, ser man hos Er på ett utmärkt sätt förenade. Ert snille och edra dygder hafva lika förtjent Er nationens aktning. Särskilte afhandlingar hafva visat eder kännedom af Svenska språkets och smakens lagar; och er skicklighet att dem använda, efter olika ämnens art och natur, har röjt sig i de åtskilliga vittra försök som kommit ifrån er hand. Författaren, som embetsmannen, hafva lika förstått, lika insett nödvändigheten att stödja läran med exemplet.

Historien är väl ej i sig sjelf ett mål för Svenska Akademiens omsorg. Att samla och ransaka rikets häfder, upplysa deras mörker, förlika deras motsägelser, reda deras gåtor, och uppresa dem till en byggnad, der rum från rum de förflutna sekler gå att emottaga det lefvandes besök: detta vidsträckta föremål fordrade ett särskilt samhälles åtgärd; och den hand, som oss samlat, har ock stiftat detta. Men icke nog dermed, att denna byggnad reses, att den lärgirige der finner de ljus och de skatter han söker. För att rätt uppfylla hela vidden af sitt ändamål, skall den ock utvärtes visa den skönhet, de prydnader och behag, som locka äfven den olärde, den flygtige och beqvämlige, med ett ord, hela allmänheten, att gå in i dess boningar, och oförmärkt finna nyttan der nöjet endast söktes. Det är smaken, som skänker åt historien denna prydnad, det är han som berättigat Gustaf I:s Häfdatecknare till ett rum i detta Samfund.

Om någon hjeltes historia kunnat umbära behaget af ett prydligt skrifsätt, vore det till äfventyrs den som Ni tecknat. I sanning är denna Konungs bedrifter så stora, hans öden så förunderliga, hans styrelse så ärerik, att blotta krönikan af hans lefnad, sjelfva den naknaste berättelse af hvad han gjort och varit, skulle läsas med nöje af hvarje Svensk man. Men Ni, min Herre, långt ifrån att deri finna ett skäl, eller söka en ursäkt, till försummelse af den omsorg vältalaren åligger, har Ni tvertom deraf tagit en ny och helig förbindelse, att höja er stil ända opp till saken, icke tillåta er några uttryck, som voro lägre än ert ämne, icke nyttja någon färg, som ej ökade dagen och skönheten af er tafla.

Lika skild från det svassande och det låga, från öfverdrift som från svaghet, från vårdslöshet som tvång, äger er stil den jemna gång, de afpassade rörelser, som en sund Smak bjuder, ett sant Snille lyder. Den är manlig som er hjelte, ädel som hans gerningar, ren och enkel som hans seder.

I denna sällsynta förmåga, att aldrig föras hvarken öfver eller under sitt ämne, ännu mindre derifrån; att alltid ställa tanken i bredd med saken, och uttrycket med tanken: i denna visa förmåga består en sann vältalighet. Huru försvinner ej härigenom den prålande skugga, som sökt att henne härma! Huru faller ej, höljd af åtlöje och förakt, det jättelika troll, som i sednare dagar sökt bestorma hennes thron! Men ock, hvilket fritt och vidsträckt fält öppnar sig ej här för dess vexlande behag! Det är svårt att säga, hvilken som mest förolämpat hennes ära: vanvettet som ej blygts att missbruka hennes namn, eller småvettet som vågat vilja inskränka hennes makt, stänga henne med reglor inom en viss liten krets, tvinga henne att antaga en enda drägt, en enda ton och ett enda lynne.

Hvadan kommer då denna envishet, lika skadelig för läsarens nöje som författarens snille, denna myndighet hos vissa så kallade kännare, att utan uppehåll ropa: *denna stil är blott den rätta: detta sätt bör allmänt följas; allt annat är att förkasta?* Den härrör som sagdt är, af inskränkt omdöme, af fanatism, eller egenkärlek. Den ene känner ej, den andre vill ej känna mer än det mönster de af händelse valt; den tredje, som finner detta mönster i sig sjelf, tvingas så mycket svårare att erkänna något annat. Häraf dessa krig, dessa eviga tvister mellan kännare och författare, journalister och auktorer; detta nit af orthodoxer emot inbillade kättare, lika blindt, lika bittert på parnassen som i kyrkan; dessa hela bibliotheker af stridiga afhandlingar om det sköna och sanna, af rhetorikor och poetikor som fängsla snillet, i stället för att leda det.

Hvarföre frågar man ej naturen? Af dess oräkneliga alster har det ena mera skönhet och fullkomlighet än det andra; men allt är skönt i förhållande, allt fullkomligt i sitt ändamål. Rosen äger ej granens höjd, icke heller granen blommans behag. Hvilken vågar ni väl fördömma?

Härmed är ej nekadt, att ju verkeligen gifves ett allmänt fult, ett allestäds att förkasta: det som sårar allas sinnen: det som stöter allas begrepp: det låga och det orediga. Man bör medgifva ännu mer: all skönhet i naturen upphör att vara det, då den flyttas ur sitt rum; allt fullkomligt blifver fel, då det nyttjas i falsk ordning, då det motsäger sitt ändamål. Ställ granen i edra trädgårdar, hölj klipporna med blomster, släpp strömmen öfver ängarne; och allt blifver obehag, galenskap, förvirring.

Som det förhåller sig i naturen, så förhåller sig ock i konsterne, dessa aftryck af naturen; vare sig genom bildning, målning eller skrift. Icke nog med den skillnad i föreställningssättet, som åtskilda slag af vitterhet fordra. Icke nog att historien ej skrifves som romaner, romaner som predikningar, predikningar som tal i en akademisk församling. Då hvarje art af vitterhet dessutom är fördelt i hundrade olika mer eller mindre beslägtade grenar, som alla begära ett olika afhandlingssätt; ännu mer, då stilen i dessa särskilta delar bör rätta sig efter ämnets vidd, vigt och värde; då ett landskaps historia icke tål att författas som historien om ett kejsaredöme; då ett krigiskt folks bedrifter annorleds böra målas än ett fredligt folks öden, hjeltars lefverne än den svaga regentens; och då slutligen bör lemnas en författare samma rätt i sin stil, som sitt ansigte, att med egna drag skilja sig från andra, fast ej från det menskliga, vara sig och ingen annan, med ett ord, att

vara snille: huru falsk, huru skadelig är då ej den fördom, att i hvarje slags vitterhet blott framställa ett mönster, blott gilla ett sätt, och förkasta alla öfriga.

Vida skild från en sådan fördom var han, som tecknat de tvenne förste Vasars regering. Olik var storheten af deras tänkesätt och gerningar. Olik blef ock stilen som fattat deras lefverne. Derför i båda fall hvad han borde vara.

Men sedan Ni, min Herre, på historiens tafla med stark och säker hand målat den store Gustaf Vasas bedrifter, trodde Ni ej ännu hafva gjort nog för hans ära. En högre tjusning betog eder själ, och fordrade sångens uttryck. Sverige kan ej annat, än med välbehag anse hvart nytt försök till en hjeltes beröm, hvars mod och vishet det har att tacka för allt hvad sällast det äger: sin frihet, sitt ljus, och Konungar som dem vårdat.

Tillåt mig, min Herre, att på Akademiens vägnar få tacka för edert tal, det nöje vi deraf njutit, den upplysning vi deraf hämtat, och den hjelp det af Er lofvar i våra angelägnaste arbeten.

Hvarföre skall den fägnad vi njuta af eder närvaro redan i dag blandas med åtanken af dess mistning? Men, min Herre, om heligare pligter snart kalla Er ur vår åsyn, förmå de dock ej att kalla oss ur ert minne. Vi skola då sakna er stämma i våra sammankomster; men ej er vänskap, ert snille och er hand.
